

פתיחה

בפרשת השבוע דנה התורה במצוות השבת אבדה וכותבת, שאדם הנוטל אבדה חייב להשיבה, ואם לא השיבה עובר על לאו. גם במדינת ישראל יש 'חוק השבת אבדה', ומספר נקודות משיקות בין החוקים: למשל, לפי שני החוקים, אם מדובר בחפץ זול שברור שהבעלים התייאשו ממנו, אפילו אם יש סימן לחפץ אין חובה להשיבו. כמו כן, לכולי עלמא מותר למוצא למכור את האבדה (לאחר הודעה למשטרה) כאשר היא עלולה לאבד שיעור ניכר משווייה, או שהוצאות השמירה לא סבירות ביחס לשווייה.

אמנם, יש גם מספר הבדלים בין החוקים: בעוד שעל פי התורה יש איסור להתעלם מאבדה, והמתעלם עובר בלאו, לפי החוק רק אם אדם נוטל את האבדה הוא חייב להשיבה, אך כל עוד הוא לא נטלה - מותר לו להתעלם ממנה. כמו כן לפי החוק, לאחר ארבעה חודשים השיבת אבדה שייכת למוצא, ולפי חוקי התורה החפץ לעולם שייך למאבד, ובלשונו של **השולחן ערוך** (רנט, א):

"הרואה אבדת ישראל חייב להשיבה לבעליה, שנאמר: השב תשיבם (דברים כב, א), ואם נטלם על מנת לגזלה, ועדיין לא נתייאשו הבעלים ממנה, עובר משום השב תשיבם לאחר (שם), ומשום לא תגזול (ויקרא יט, יג), ומשום לא תוכל להתעלם."

כפי שנראה בהמשך, חלק מההבדלים בין החוקים משליכים גם על השאלה האם כאשר מוצאים חפץ ברחוב, מותר לתת אותו למחלקת אבדות של המשטרה. נעסוק בכך השבוע, וכן בשאלות, האם צריך להשיב אבדה לגוי, האם צריך להכריז על אבדה שמוצאים בעיר, ומה דינה של אבדה ששווה פרוטה למאבד, אך למוצא אינה שווה (למשל תעודת זהות).

אבדה של גוי

האם חובה להשיב אבדה לגוי? הגמרא במסכת בבא קמא (ק"ג ע"ב) לומדת מהפסוק 'לכל אבדת אחיך', שדווקא ליהודי יש להשיב אבדה, אבל לא לגוי. הגמרא בסנהדרין (ע"ב ע"ב) מרחיבה את האיסור וכותבת, שלא זו בלבד שאין חובה להשיב אבדה לגוי, אלא שיש בכך איסור - 'לא יאבה ה' לסלוח לו' (למי שמשיב אבדה לגוי). נחלקו הראשונים בטעם האיסור:

א. **רש"י** (ד"ה והמחזיר) פירש, שמצוות השבת אבדה התייחדה בכך שצריך לעשותה רק מפני ציווי ה' ולא בעקבות המוסר הטבעי, לכן אם אדם משיב אבדה גם לגוי, הוא מראה שמצווה השבת אבדה לא חשובה לו בגלל שה' ציווה, אלא בגלל המוסר.

ב. **הרמב"ם** (גזילה ואבדה יא, ג) חלק על רש"י, ככל הנראה כי הנימוק לא לקיים ממניע מוסרי וכדי להוכיח שמדובר במצווה, קשה, וכי יש עניין שהמוסר והתורה יתנגשו! לדעתו הסיבה שאסור להחזיר אבדה לגוי היא, שמחזקים בכך 'רשעי עולם'. כלומר, נתינת ממון לרשעים תומכת בהם כלכלית, ואף מחזקת את דרכם כאשר הם רואים שמחזירים להם את חפציהם.

ג. **המאירי** (ב"ק ק"ג ע"ב ד"ה נמצא) בגישה שלישית כתב, שיש להשיב אבדה רק ממידת חסידות, שהרי אחרי הכל החפץ כבר לא ברשות המאבד. משום כך, רק לעם ישראל המתנהג על פי המוסר יש להתנהג בחסידות, ואילו לאומות העולם שאינן מתנהגות בצורה מוסרית - אין. אמנם לפי זה הוסיף, שבאומות הגדורות בנימוסים אכן יש חובה להחזיר כמו ליהודי, ובלשונו:

"נמצא שעובדי האלילים ושאינם גדורים בדרכי הדתות מי שמצא אבדתו אינו חייב להחזירה שמציאה מקצת קנין הוא וחזרתו דרך חסידות ואין אנו כפופים לחסידות למי שאין לו דת. הא כל שהוא מעממין הגדורים בדרכי הדת ועובדי האלהות על איזה צד אף על פי שאמונתם רחוקה מאמונתנו אינם בכלל זה אלא הרי הם כישראל גמור לדברים אלו."

להלכה

מדברי **הבית יוסף** (חו"מ סו) עולה שלא קיבל את הגדרתו המרחיבה של המאירי, שכל אומה שגדורה בדרכי האומות חובה להשיב לה אבדה (מה עוד שהוא לא ראה את דבריו, כי כתבי המאירי היו אבודים מאות שנים), אך הביא **בשולחן ערוך** (שם, א) את דברי הרמב"ם, שאין להחזיר אבדה לרשעי עולם, משמע שגוי שאינו רשע מותר (ואף ראוי) להשיב לו אבדה, ולא כדעת רש"י שבכל עניין אסור.

יש להוסיף, שהגמרא (שם) מביאה את דברי רבי פנחס בן יאיר הפוסק, שבמקום בו יוצר חילול שם שמים, דהיינו שהגוי יניח שיהודי מצא את האבדה ולמרות זאת לא השיב - חובה להשיב. כמו כן, אם יהודי ימצא את האבדה ובזכות כך שיחזירה יוצר מצב שיתקדש שם שמים (ישבח את היהודים על דתם וכדומה), מותר וראוי להשיב את האבדה, ובלשונו **השולחן ערוך**:

"אבדת העובד כוכבים מותרת, שנא' אבדת אחיך (דברים כב, ג). והמחזירה, הרי זה עובר עבירה, מפני שהוא מחזיק ידי עוברי עבירה. ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה, הרי זה משובח. ובמקום שיש חילול השם, אבדתו אסורה וחייב להחזירה."

משום כך עולה, שכאשר יש רחוב בו רוב העוברים ושבים יהודים, נקודת ההנחה היא שהאבדה שייכת ליהודי ויש חובה להכריז. לעומת זאת, אם מדובר ברחוב בו עוברים רוב גויים, אם מדובר בגויים רשעים אין להשיב את האבדה, ואם לא או שיש בהשבת האבדה קידוש ה' - מותר להשיב (ועיין הערה¹).

שווי פרוטה

כפי שראינו בפתיחה, גם אם מדובר ברחוב שרוב העוברים בו יהודיים, צריך שהאבדה תהיה בשווי משמעותי בשביל שיהיה צריך להשיב אותה. כמו כן, אם מדובר בחפץ המיוצר בצורה מסחרית, כמו למשל כרטיס רב קו אנונימי וכדומה - אין חובה להשיבו כיוון שאין בו סימנים. נחלקו הפוסקים מה הדין כאשר יש לאבדה משמעות כספית למאבד אבל לא למוצא, כמו תעודת זהות:

א. בשו"ת **בית יצחק** (א, תפ) כתב, שמכיוון שאין באבדה זו שווה פרוטה - אין חובה להשיבה, למרות שלבעל האבדה היא שווה כסף. הוא כתב, שכאשר הגמרא בבבא מציעא (כ"ט ע"א) כותבת שיש להשיב חבילת שטרי חוב (צ'קים), הסיבה לכך היא שהערך

¹ מעיקר הדין, כאשר מדובר באבדה של יהודי המחלל שבת בפרהסיא, אין להשיב לו את האבדה, ממש כמו גוי (למעט דעת המאירי שראינו לעיל, שאם הוא מוסרי יש להשיב לו). למרות זאת בזמנינו יש חובה להשיב לכל יהודי, כי כפי שראינו בעבר (ויקרא שנה ב'), הדעה המסתברת שרוב ככל היהודים בזמנינו נחשבים תינוקות שנשבו, כך שהוא לא נחשב גוי לעניין זה שלא משיבים לו אבדה.

של הנייר שווה פרוטה, אבל אם אין שוויון כך - אין חובה להשיב (ועיין נתיבות סי' קמח).

ב. מדברי שאר האחרונים, **החזון איש** (ב"ק ו, ג) **הגרש"ז אויערבך** (ג, קד) ועוד, עולה שהם חלקו על הבית יצחק (וכך פשוט בסברא). **הנתיבות פסק**, שאם אדם הורס לחברו חפץ שהוא בעל ערך אישי עבורו (כמו אלבום תמונות, תעודת זהות וכדומה), הוא חייב לשלם לו רק את מחיר החפץ בשוק - כמה אדם ברחוב היה מסכים לשלם על אותו האלבום (וראיה לדבריו הביא מבבא קמא).

האחרונים הנ"ל חלקו על דברי הנתיבות ודחו את ראיותיו, ופסקו שיש חובה לשלם את הסכום בו היה הניזק מסכים לקנות את האלבום מאדם בשוק, למרות שאדם אחר שאין לו קשר לאלבום לא היה מסכים לקנות אותו. אם כן, כמו שבנזיקין מתיחסים על השווי של האלבום לניזק, כך בהשבת אבדה יש להסתכל על שווי האבדה למאבד, ובלשונו של **הרב יוסף פליישמן** (עלון המשפט):

"בבית יצחק דן באבדת דרכון, ונוקט בפשיטות שכיון שאינו ניתן למכירה והנייר מצד עצמו אינו שווה פרוטה אין עליו חיוב השבה. ולכאורה סובר כחידושו של הנתיבות, שחפץ שאינו שווה ממון אלא לבעליו, אין לו דין ממון ומי שמזיקו אינו חייב לשלם, ואם כן גם אין חיוב להשיבו, ואם כנים הדברים, הרי שלחזו"א והקהלת יעקב שחלקו יהיה חיוב השבה."

הכרזה על האבדה

אם כן להלכה, רוב הפוסקים סוברים שיש להשיב אבדה ששווה כסף למאבד, גם אם היא לא שווה כסף למוצא. כאשר מוצאים תעודת זהות, אין בעיה להשיב את האבדה לבעליה, אך מה הדין כאשר מוצאים אבדה שיש לה סימנים אך קשה למצוא את בעליה? כיצד יש לפרסם את מציאת האבדה?

הגמרא במסכת בבא מציעא (כ"ב ע"ב) כותבת, שכאשר בית המקדש היה קיים, היו מכריזים על האבדה שם, במקום שנקרא 'אבן הטוען' (ולאחרונה בחפירות בעיר דוד מצאו מקום שייטכן ושם הייתה האבן). לאחר חורבן המקדש קבעו, שיש להכריז על האבדה בבתי כנסיות ומדרשות. כמובן שאין הכוונה שצריך בדווקא שם, אלא העיקר שיהיה זה מקום בו אנשים שמים לב שפרסמו על המציאה. כמה זמן צריך לפרסם את המודעה? **הרב שטרנבוך** (תשובות והנהגות ג, תסד) כתב ששבוע הוא זמן מספיק, אך למעשה כפי שכתב **הרב פיינשטיין** (השבת אבדה כהלכה) נראה שאין זמן קבוע לדבר, וכמובן שהכי טוב שהמודעה תפורסם כמה שיותר זמן, אבל כאשר המודעה נמצאת זמן סביר במקום שאפשר לראותה, מעיקר הדין מותר להסירה.

השבת אבדה למשטרה

כאשר מוצאים אבדה ביישוב קל לפרסם את מציאתה, אך כאשר מוצאים בעיר קשה למצוא דרך לפרסם, ולפעמים תליית מודעה במקום המציאה לא אפקטיבית. דנו הפוסקים בשאלה, האם במקרה כזה יש למסור את האבדה למחלקת המציאות של המשטרה: הגמרא במסכת בבא מציעא (כ"ב ע"ב) כותבת, שאם אבדה נסחפה לנהר או לים - מותר למוצא לקחתה, מכיוון שהבעלים התייאשו ממנה (אפילו אם בעל החפץ צועק שאינו מתייאש), וכך פסק **השולחן ערוך** (רנט, ז). **הרמ"א** (שם) הוסיף, שאם על פי חוקי המדינה יש להשיב את האבדה גם במקרה זה - חובה להשיב את האבדה משום דינא דמלכותא דינא (דין המלכות דין).

כיצד פוסקים במקרה זה דינא דמלכותא דינא? הרי זה נגד דין הגמרא שבמקרה זה האבדה הפקר, ודינא דמלכותא לא גובר על דין הגמרא! תירץ **קצות החושן** (רנט, ג), שמכיוון שבמקרה זה גם על פי הגמרא זו מידת חסידות להשיב את האבדה (וכפי שכתב הדרכי משה רנט, ב), כאשר דין המדינה משפר את חוקי הגמרא - מותר ורצוי ללכת אחריו, ובלשונו:

"ואף על גב דמנהג גרוע שהוא נגד תורה לא אזלינן בתריה (= הולכים אחריו), נראה דזה לאו מנהג גרוע אלא מנהג טוב וישר הוא, דכיוון דאמרו בגמרא דאבידה לאחר ייאוש מחזירין לפניו משורת הדין, והוא משום ועשית הישר והטוב (דברים ו, יח), משום הכי כשראו חכמי הדור לתקן שיחזיר לאחר ייאוש אין זה מנהג גרוע."

א. בעקבות כך הביא בספר השבת אבדה כהלכה (עמוד קנ"ג) בשם **הגרש"ז אויערבך**, שאין להשיב אבדה למשטרה, מכיוון שכאשר הם משיבים את האבדה, הם לא משיבים אותה על פי סימנים וכפי שדורשת התורה, לכן במקרה זה אין חוקי המדינה הדורשים להשיב את האבדה למשטרה גוברים על דברי הגמרא.

ב. לעומת זאת בשם **הרב אלישיב** (שם) מובא, שאפשר לתת את אבדה למשטרה, ובטעם הדבר נימק, שמכיוון שאין אפשרות אחרת טובה יותר, וגם המשטרה לא מיד משחררת את האבדה אלא אם כן עושה בירור מסוים, דבר זה עדיף משמירת האבדה שיגרום לך שכל הנראה האבדה לעולם לא תושב לבעליה.

ראייה לדבר זה רצה להביא **הרב זלמן נחמיה גולדברג**, מדברי הגמרא בבבא מציעא (כו ע"ב). הגמרא מביאה מחלוקת בין האמוראים, האם החובה להשיב אבדה על פי נתינת סימנים היא מדאורייתא או מדרבנן, כאשר לדעת הסובר שסימנים מדרבנן, הדרך להשיב אבדה על פי התורה היא באמצעות עדים המעידים שהאבדה שייכת לפלוני.

מדוע אם כן לשיטתו חכמים חידשו שאפשר להשיב על פי סימנים, למרות הסיכון שמישהו אחר ידרוש את החפץ? רבא כותב, שהמאבד מבין, שאם יצטרכו עדים להוכיח שהחפץ אכן שייך לאדם פלוני, ייתכן שהוא בעצמו לא ימצא כאלה, אם כן עדיף לו לקחת את הסיכון שיבוא מישהו אחר וייתן סימנים וייקח את החפץ, מאשר שיצטרכו עדים ואז גם לו לא יהיה סיכוי לקבלו חזרה.

אומר הרב גולדברג, ייתכן והוא הדין כאשר מוסרים את האבדה למשטרה. ייתכן ועדיף למאבד שייטנו את האבדה למשטרה למרות הסיכון שמישהו אחר ייקח את החפץ שלו, מאשר שהמוצא לא ייתן את החפץ וינסה לפרסם את מציאת האבדה בעצמו, והסיכוי שהמאבד אכן יגיע אליו אפסי (יש להוסיף, שבזמן הזה שיש אתרי השבת אבדה הדין ייתכן שהדין השתנה, ועדיף לפרסם שם²).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...³

² יש להוסיף שגם לשיטתם, אם לאחר ארבעה חודשים המשטרה משיבה את החפץ למוצא (והוא נחשב שלו על פי חוקי המדינה), מכל מקום על פי ההלכה החפץ לעולם נחשב של המאבד וכפי שראינו בפתיחה. אך אם עובר הזמן והמוצא לא מגיע (ולא מדובר בפרט ייחודי שלא יהיה אפשר למצוא אחר תמורתו), אפשר לכתוב על פתק את שווי האבדה ולהשתמש בה, ואם יבוא המאבד יש לשלם לו את שווי האבדה.

³ מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com